

Maja Maciejewska-Szałas*

Uniwersytet Gdański

KILKA UWAG O FORMIE TEKSTOWEJ I DOKUMENTOWEJ CZYNNOŚCI PRAWNYCH

Wprowadzenie

Ustawodawca polski wprowadził formę dokumentową czynności prawnych do kodeksu cywilnego¹ ustawą nowelizacyjną z dnia 10 lipca 2015 r., która weszła w życie 8 września 2016 r.² Pierwowzorem unormowania krajowego była niemiecka regulacja formy tekstowej czynności prawnych ujęta w § 126b Bürgerliches Gesetzbuch. Wprowadzenie nowego rozwiązania prowadzi do stworzenia ram prawnych funkcjonowania formy, która obecnie jest już w obrocie powszechnie stosowana, a z uwagi na coraz bardziej dynamiczny rozwój nowych technologii komunikacji stale zyskuje na znaczeniu (np. faks, poczta elektroniczna, SMS, MMS). Przedmiotem niniejszego artykułu jest określenie przyczyn wprowadzenia formy tekstowej i dokumentowej czynności prawnych, wymogów formalnych, które należy spełnić w celu ich zachowania, zakresu stosowania form oraz skutków prawnych ich niedochowania. Regulacja niemiecka, obowiązująca w kształcie po nowelizacji z dnia 20 września 2013 r., nie została przy tym dotychczas przedstawiona w literaturze polskiej.

1. Forma tekstowa w prawie niemieckim

W prawie niemieckim obowiązuje generalnie zasada swobody formy oświadczenia woli. Prawodawca przewidział jednak od niej wyjątki, zastrzegając w przepisach wymóg dokonania oznaczonych czynności prawnych w formie pisemnej. Przedmiotowy obowiązek mogą wprowadzić również podmioty prawa cywilnego odnośnie do dokonywanych między sobą oznaczonych czynności prawnych.

* m.maciejewska-szalas@ug.edu.pl

¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r., poz. 459, ze zm.) [dalej: k.c.].

² Ustawa z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1311, ze zm.).

W niemieckim kodeksie cywilnym (Bürgerliches Gesetzbuch – BGB) z 1896 r. przewidziano następujące formy czynności prawnej: tekstową (§ 126b BGB), pisemną (§ 126 BGB), elektroniczną (§ 126a BGB), z notarialnie poświadczonym podpisem (§ 129 BGB), aktu notarialnego (§ 128 BGB).

Oprócz form wskazanych, które mają ogólne zastosowanie, ustanowiono również inne dla określonego typu czynności prawnych, w szczególności formy zawarcia małżeństwa (§ 1311 BGB) i sporządzenia testamentu. W prawie niemieckim obowiązek dokonania czynności prawnej w oznaczonej formie jest zastrzeżony pod rygorem nieważności (*ad solemnitatem*) lub dla wywołania określonych skutków prawnych (*ad eventum*).

Ustawodawca niemiecki wprowadził formę tekstową czynności prawnych do krajowego porządku prawnego ustawą z dnia 13 lipca 2001 r. o dostosowaniu przepisów prawa prywatnego dotyczących formy oraz innych przepisów do nowoczesnego obrotu prawnego (Gesetz zur Anpassung der Formvorschriften des Privatrechts und anderer Vorschriften an den modernen Rechtsgeschäftsverkehr – BGBl I z dnia 18 lipca 2001 r., Nr 35, G5072, S. 1542). Wskazany akt normatywny wszedł w życie 1 sierpnia 2001 r. Jeszcze przed wprowadzeniem formy tekstowej do art. 126b BGB obowiązywało w prawie niemieckim kilka przepisów prawnych przewidujących wymóg złożenia oświadczenia w formie pisemnej, jednak bez konieczności opatrywania go podpisem własnoręcznym (np. § 361a ust. 1 zdanie drugie BGB w brzmieniu dotychczasowym, tj. do dnia 31 grudnia 2001 r.)³, w szczególności gdy oświadczenie sporządzono za pomocą urządzeń automatycznych (np. oświadczenie o podniesieniu wysokości czynszu w dawnym § 8 ustawy dotyczącej regulowania wysokości czynszu (Miethöheregulierungsgesetz) lub w dawnym § 4 ust. 1 zdanie trzecie ustawy o kredycie konsumenckim (Verbraucher kreditgesetz)⁴.

Rząd niemiecki, widząc potrzebę wprowadzenia nowej formy czynności prawnej stawiającej mniejsze wymagania niż forma pisemna oraz zmniejszenia zakresu zastosowania formy pisemnej na jej rzecz, nawiązał do przedstawionego wyżej rozwiązania i zaproponował stworzenie formy tekstowej w przepisie § 126b BGB mającym następujące brzmienie, jeśli ustawa przewiduje formę tekstową, oświadczenie musi zostać złożone drugiej stronie w postaci czytelnych liter, wskazywać osobę oświadczającego oraz w sposób wyraźny wskazywać koniec oświadczenia⁵. Przeciwno przyjęciu projektu opowiedziała się Rada Federalna (Bundesrat), twierdząc, że w przedłożonej wersji forma tekstowa nie pełni

³ NomosKommentar, BGB, Bd. 1: Allgemeiner Teil | EGBGB, hrsg. Th. Heidel, R. Hüßtege, H.-P. Mansel, U. Noack, Nomos 2015, § 126b, nb 1.

⁴ D. Einsele [w:] Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 1, Allgemeiner Teil (Auszug) §§ 1-240, ProStG, AGG, hrsg. F.J. Säcker, München 2015, § 126b, nb 1.

⁵ C. Hertel [w:] J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 1, Allgemeiner Teil §§ 90-133; §§ 1-54, 63 BeurkG (Allgemeiner Teil 3 und Beurkundungsverfahren), hrsg. N. Habermann, Berlin 2004, § 126b, nb 4, s. 758.

żadnej z klasycznych funkcji formy czynności prawnej, tj. identyfikacyjnej, dowodowej i ostrzegawczej, zatem nie ma potrzeby jej wprowadzania.

Sprzeciw Rady Federalnej skutkowało powołaniem komisji mediacyjnej, której celem była pomoc w stworzeniu stanowiska kompromisowego. Do proponowanego przez rząd projektu przepisu dodano istotny wymóg, tj. by oświadczenie zostało trwale przedstawione w znakach pisarskich. Zdecydowano również o zmniejszeniu zakresu stosowania formy tekstowej, nie ustanawiając jej w miejsce dotychczasowej formy pisemnej w § 410 ust. 2 i w § 416 ust. 2 BGB⁶.

Ostatecznie forma tekstowa zastąpiła formę pisemną – po pierwsze, w przepisach wymagających złożenia oświadczenia w formie pisemnej, lecz bez opatrzenia go podpisem własnoręcznym, zwłaszcza gdy oświadczenie generowano automatycznie, i po drugie, w niektórych przepisach zastrzegających dokonanie czynności prawnej lub złożenie oświadczenia w formie pisemnej. Ustawodawca niemiecki wskazał w uzasadnieniu aktu normatywnego, że formę tekstową wprowadzono w tych przypadkach, w których uznano wymóg opatrzenia oświadczenia podpisem własnoręcznym za zbędny i utrudniający obrót prawny⁷.

W doktrynie niemieckiej podkreślono, że forma tekstowa nie pełni żadnej z klasycznych funkcji, tj. identyfikacyjnej, dowodowej ani ostrzegawczej lub realizuje je w niewielkim stopniu⁸. Funkcja formy tekstowej polega na przekazaniu oświadczenia w postaci czytelnych znaków pisarskich możliwych do trwałego odtwarzania adresatowi, tak by mógł zapoznać się z jego treścią i wracać do niego w czasie późniejszym⁹. Forma tekstowa pełni zatem funkcję informacyjną i dokumentacyjną. W konsekwencji jest najbardziej odpowiednia dla dokumentacji oświadczeń i komunikatów, w których klasyczne funkcje nie ogrywiają żadnej lub znikomą rolę¹⁰.

Formę tekstową (*Textform*) uregulowano w § 126b BGB. W myśl pierwotnego brzmienia wskazanego przepisu, jeżeli ustawa przewiduje formę tekstową, oświadczenie musi zostać złożone w dokumencie lub w inny sposób odpowiedni do trwałego przedstawienia oświadczenia w znakach pisarskich, musi też zostać wskazana osoba składającego oświadczenie, nadto należy dokonać zamknięcia

⁶ Tamże, § 126b, nb 7, s. 758; D. Einsele [w:] *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 1a, Allgemeiner Teil (Auszug)* §§ 80, 81, 105a, 126-127, 194-218, ProstG, hrsg. F.J. Säcker, 4. Aufl., München 2003, § 126b, nb 4, s. 36.

⁷ C. Hertel [w:] *Staudingers Kommentar...*, § 126b, nb 9, s. 759.

⁸ D. Einsele [w:] *Münchener Kommentar...*, 2015, § 126b, nb 1; *NomosKommentar, BGB...*, § 126b, nb 3; H. Heinrichs [w:] *Palandt. Bürgerliches Gesetzbuch*, hrsg. P. Bassenge u.a., München 2016, § 126b, nb 1.

⁹ D. Einsele [w:] *Münchener Kommentar...*, 2003, § 126b, nb 1, 7, s. 35, 37; C. Hertel [w:] *J. von Staudingers Kommentar...*, § 126b, nb 10, s. 759.

¹⁰ H. Heinrichs [w:] *Palandt. Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz (Auszug), Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz (Auszug), BGB – Informationspflichten - Verordnung, Unterlassungsklagengesetz, Produkthaftungsgesetz, Erbbaurechtsverordnung, Wohnungseigentumsgesetz, Hausratsverordnung, Vormünder- und Betreuervergütungsgesetz, Lebenspartnerschaftsgesetz, Gewaltschutzgesetz (Auszug)*, Bd. 7, hrsg. P. Bassenge u.a., 64. Aufl., München 2005, § 126b, nb 1, s. 109.

oświadczenia przez odwzorowanie podpisu imiennego lub w inny rozpoznawalny sposób.

Przedmiotowe brzmienie § 126b BGB zostało znowelizowane ustawą z dnia 20 września 2013 r. w celu transpozycji dyrektywy o prawach konsumentów oraz zmianie ustawy regulującej pośrednictwo mieszkaniowe (Gesetz zur Umsetzung der Verbraucherrechterichtlinie und zur Änderung des Gesetzes zur Regelung der Wohnungsvermittlung – BGBl I z 27 września 2013 r., Nr 58, S. 3642). Wskazany akt normatywny dostosował treść art. 126b BGB do nomenklatury przyjętej w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów (dalej: dyrektywa), wchodząc w życie 13 czerwca 2014 r. W akcie wspólnotowym posłużono się pojęciem „trwały nośnik” oznaczającym każde urządzenie umożliwiające konsumentowi lub przedsiębiorcy przechowywanie informacji kierowanych do niego osobiście, w sposób umożliwiający dostęp do tych informacji w przyszłości przez okres odpowiedni do celów, jakim te informacje służą, i które pozwala na odtworzenie przechowywanych informacji w niezmienionej postaci. Ustawodawca niemiecki w procesie implementacji dyrektywy dostosował brzmienie art. 126b BGB do zastosowanej w niej nomenklatury poprzez użycie pojęcia „trwały nośnik”. W uzasadnieniu do projektu ustawy wskazano jednak, że nie były zamierzone żadne zmiany merytoryczne w przepisie o formie tekstowej (drukowany dokument Bundestagu BT-Drucksache 17/12637 zdanie 44)¹¹.

Obecnie § 126b BGB ma następujące brzmienie: o ile w ustawie przewidziana jest forma tekstowa, wymagane jest złożenie czytelnego oświadczenia na trwałym nośniku, z nazwaniem osoby oświadczającego. Trwałym nośnikiem jest każde medium, które: (1) umożliwia odbiorcy przechowywanie lub zapisanie kierowanego do niego osobiście i znajdującego się na tym nośniku oświadczenia w sposób umożliwiający dostęp do niego przez okres odpowiedni do celów, jakim ono służy, i (2) jest zdatne do odtwarzania oświadczenia w niezmienionej postaci.

W formie tekstowej mogą być składane oświadczenia woli, jak również wiedzy oraz dokonywane czynności podobne do czynności prawnych¹².

Prawodawca niemiecki wymaga dla zachowania formy tekstowej złożenia czytelnego oświadczenia na trwałym nośniku z nazwaniem osoby oświadczającego. Sformułowanie „czytelne oświadczenie” zastąpiło dotychczas stosowany zwrot „przedstawienie oświadczenia w znakach pisarskich”. W doktrynie podkreślono, że zmiana nie ma charakteru merytorycznego, a jedynie terminologiczny¹³. Przesłanka czytelności oświadczenia będzie spełniona, gdy jego treść

¹¹ D. Einsele [w:] *Münchener Kommentar...*, 2015, § 126b, nb 4; *NomosKommentar, BGB...*, nb 1; H. Heinrichs [w:] *Palandt. Bürgerliches Gesetzbuch...*, 2016, § 126b, nb 1.

¹² *NomosKommentar, BGB...*, § 126b, nb 9; *Erman Bürgerliches Gesetzbuch, Handkommentar mit EGBGB*, hrsg. H.P. Westermann, Münster, Köln 2015, § 126b, nb 3.

¹³ *NomosKommentar, BGB...*, § 126b, nb 10.

zostanie przedstawiona wizualnie, symbolami określonego języka, przy użyciu liter, cyfr lub podobnych znaków graficznych. Dopuszczalne jest przy tym zawarcie oświadczenia zarówno w dokumencie tradycyjnym, jak i elektronicznym. Wymóg czytelności będzie spełniony, jeżeli adresat może odczytać tekst bezpośrednio, np. gdy został napisany na papierze lub pergaminie albo za pomocą urządzeń pozwalających na jego wyświetlenie na ekranie np. monitora (zob. Bundestagsdrucksache 14/4987, s. 19)¹⁴. Nie jest wymagane wydrukowanie oświadczenia przez jego adresata. Ze względu na przesłankę czytelności zachowanie formy tekstowej czynności prawnej nie jest możliwe poprzez złożenie oświadczenia woli w formie audialnej, np. nagranie na pocztę głosową lub utwalenie w pliku dźwiękowym¹⁵. Natomiast pozwala na spełnienie wymogów przedmiotowej formy złożenie przez składającego oświadczenia woli adresatowi w znakach pisarskich określonego języka, które następnie zostaną przekształcone za pomocą odpowiednich urządzeń w komunikat głosowy, np. w przypadku odbiorców z dysfunkcją wzrokową.

Oświadczenie należy złożyć na trwałym nośniku, co pozwoli adresatowi zapoznać się z jego treścią i odtwarzać je w przyszłości w niezmienionej postaci. Ustawodawca wymaga, by trwały nośnik umożliwiał odbiorcy przechowywanie lub zapisanie kierowanego do niego osobiście i znajdującego się na tym nośniku oświadczenia w sposób pozwalający na dostęp do niego przez okres odpowiedni do celów, jakim ono służy. Ustalenie czasu, przez który oświadczenie ma być dostępne, zostanie dokonane z uwzględnieniem wszystkich okoliczności konkretnego przypadku. Przykładowo, nie spełnia wskazanego wymogu zamieszczenie informacji o prawie konsumenta do odstąpienia od umowy na jego koncie online np. w sklepie internetowym, po czym usunięcie jej przed upływem terminu na wykonanie przedmiotowego uprawnienia. Ustawodawca wymaga, by trwały nośnik pozwalał adresatowi na odtwarzanie oświadczenia w niezmienionej postaci, zatem powinna zostać wyłączona możliwość dokonywania w nim zmian przez oświadczonego. Trwałym nośnikiem spełniającym wskazane warunki jest m.in. dokument papierowy dostarczony odbiorcy pocztą lub kurierem, wydruk z faksu telefonicznego, faks komputerowy, dysk twardy zewnętrzny, pamięć USB, płyta CD-ROM lub DVD, na których utwalono oświadczenie, po czym doręczono adresatowi, jak również e-mail, SMS, MMS obejmujące tekst w znakach pisarskich zamieszczony na koncie, do którego ma dostęp wyłącznie odbiorca.

W doktrynie niemieckiej wskazano, że nie spełnia ustawowego wymogu umiejscowienie oświadczenia na stronie teletekstu w TV zakupach, gdyż

¹⁴ H. Heinrichs [w:] *Palandt Bürgerliches Gesetzbuch...*, 2005, § 126b, nb 3, s. 109; D. Einsele [w:] *Münchener Kommentar...*, 2003, § 126b, nb 4, s. 36.

¹⁵ *NomosKommentar, BGB...*, § 126b, nb 11; D. Einsele [w:] *Münchener Kommentar...*, 2015, § 126b, nb 4; *Erman Bürgerliches Gesetzbuch...*, § 126b, nb 4.

nie ma możliwości jego zapisania na nośniku w celu późniejszego trwałego odtwarzania¹⁶.

Oświadczenie wymagające odebrania przez adresata, dla którego zastrzeżono formę tekstową, staje się skuteczne tylko wówczas, gdy sporządzone w przewidzianej formie dojdzie do odbiorcy. W przypadku oświadczeń przesyłanych za pomocą środków komunikacji elektronicznej adresat musi dać nadawcy do zrozumienia przez podanie swojego numeru faksu lub adresu e-mail bądź w inny sposób, że wyraża zgodę na telekomunikacyjny przekaz oświadczeń istotnych pod względem prawnym (§ 130 BGB)¹⁷.

Ustawa wymaga, by osoba składająca oświadczenie w formie tekstowej została w nim nazwana. Pozwala to bowiem na ustalenie wystawcy. Nie przewidziano natomiast obowiązku opatrzenia oświadczenia podpisem własnoręcznym ani też podpisem elektronicznym, w tym kwalifikowanym podpisem elektronicznym. Oświadczający może zostać wskazany przez podanie jego imienia i nazwiska lub tylko nazwiska albo samego imienia, pseudonimu, przydomku bądź przezwiska, jeżeli z uwagi na stosunki istniejące między stronami są one zrozumiałe dla adresata¹⁸. Dopuszcza się umieszczenie oznaczenia podmiotu w każdej części oświadczenia, w tym w nagłówku, w tekście lub pod jego treścią¹⁹.

W pierwotnym brzmieniu § 126b BGB przewidziano wymóg, by tekst w odpowiedni sposób czynił rozpoznawalnym zamknięcie oświadczenia. Wskazuje to bowiem na jego zakończenie. Wystawca może własnoręcznie złożyć podpis imienny pod treścią oświadczenia lub zamieścić tam jego odwzorowanie, w szczególności podpis odbity z pieczęci, zeskanowany podpis własnoręczny, faksymile podpisu własnoręcznego na dokumencie przesłanym faksem, nazwisko w e-mailu, SMS-ie lub faksie komputerowym. Wystarczające jest również zamknięcie oświadczenia przez napisanie daty lub formuły grzecznościowej „z poważaniem” bądź innej albo zawierającej pozdrowienia, zwrotu „pismo nie podlega podpisaniu” lub słowa „koniec”, jak również w inny sposób²⁰. Należy podkreślić, że w obecnym brzmieniu § 126b BGB nie przewidziano wymogu, by tekst w odpowiedni sposób czynił rozpoznawalnym zamknięcie oświadczenia. W uzasadnieniu projektu ustawy zmieniającej z dnia 20 września 2013 r. w celu transpozycji dyrektywy o prawach konsumentów stwierdzono, że nie były zamierzone żadne zmiany merytoryczne w przepisie o formie tekstowej (drukowany

¹⁶ D. Einsele [w:] *Münchener Kommentar...*, 2015, § 126b, nb 11; *Erman Bürgerliches Gesetzbuch...*, § 126b, nb 6.

¹⁷ H. Heinrichs [w:] *Palandt Bürgerliches Gesetzbuch...*, 2005, § 126b, nb 3, s. 109.

¹⁸ D. Einsele [w:] *Münchener Kommentar...*, 2003, § 126b, nb 5, s. 37; C. Hertel [w:] *Staudingers Kommentar...*, § 126b, nb 30, s. 764; H. Heinrichs [w:] *Palandt. Bürgerliches Gesetzbuch...*, 2005, § 126b, nb 4, s. 109.

¹⁹ H. Heinrichs [w:] *Palandt Bürgerliches Gesetzbuch...*, 2005, § 126b, nb 4, s. 109; D. Einsele [w:] *Münchener Kommentar...*, 2003, § 126b, nb 5, s. 36; C. Hertel [w:] *Staudingers Kommentar...*, § 126b, nb 30, s. 764.

²⁰ D. Einsele [w:] *Münchener Kommentar...*, 2003, § 126b, nb 6, s. 37; C. Hertel [w:] *Staudingers Kommentar...*, § 126b, nb 32, s. 765.

dokument Bundestagu BT-Drucksache 17/12637, zdanie czterdzieste czwarte)²¹. Nowelizacja miała bowiem charakter wyłącznie terminologiczny. W konsekwencji w doktrynie niemieckiej przedstawiono odmienne poglądy w przedmiotowej kwestii. Część przedstawicieli nauki stanęła na stanowisku, że ze względu m.in. na wolę ustawodawcy wyrażoną w uzasadnieniu projektu ustawy dotychczasowy wymóg został zachowany²². Niektórzy opowiedzieli się z kolei za poglądem przeciwnym, wskazując, że obecne brzmienie przepisu nie przewiduje obowiązku zamknięcia oświadczenia w odpowiedni rozpoznawalny sposób, zatem przepis go nie wprowadza²³.

Obowiązek zachowania formy tekstowej przewidziano w następujących paragrafach BGB: § 312h, § 477 ust. 2, § 492 ust. 6 zdanie pierwsze, § 504 ust. 2 zdanie drugie, § 505 ust. 1 i 2, § 510, § 554, § 556a ust. 2, § 556b ust. 2, § 557b ust. 3, § 558a ust. 1, § 559b ust. 1, § 560 ust. 1 i 4, § 613a ust. 5 oraz § 655b ust. 1. Wymóg formy tekstowej zastrzeżono również w wielu innych aktach normatywnych, w szczególności zaś: w § 90 ust. 4 i 5, § 109, § 134 ust. 3 ustawy o spółkach akcyjnych, § 5, 8, 9 i 12 ustawy federalnej o ogródkach działkowych, § 47 ust. 3, § 48 ust. 2 ustawy o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością, § 410 ust. 1, § 438 ust. 4, § 455 ust. 1, § 468 ust. 1 kodeksu handlowego, § 3, 5 ust. 2, § 6 ust. 2, § 7, 8, 15, 19 ust. 2, § 28 ust. 4, § 33 ust. 2, § 37 ust. 2, § 38, 51, 52, 62, 94, 115, 117, 119, 120, 142, 155, 158, 166, 173, 174, 181, 186, 187, 194 ustawy o umowie ubezpieczenia oraz § 24 ust. 4 ustawy o własności lokali. Ustawowy zakres stosowania formy tekstowej ulega ciąglemu rozszerzeniu.

Forma tekstowa jako najniższa z wszystkich form czynności prawnych jest zastępowalna przez formę: pisemną, elektroniczną, z notarialnie poświadczonym podpisem i aktu notarialnego. Forma tekstowa może zostać zastrzeżona pod rygorem nieważności (*ad solemnitatem*) oraz dla wywołania określonych skutków prawnych (*ad eventum*). Zgodnie z § 125 BGB niezachowanie wymogów formy tekstowej przewidzianej w ustawie skutkuje nieważnością czynności prawnej, chyba że w przepisie postanowiono odmiennie.

2. Forma tekstowa we Wspólnym Układzie Odniesienia

Wspólny Układ Odniesienia (Draft Common Frame of Reference – DCFR)²⁴ został przygotowany przez Grupę Studyjną zajmującą się Europejskim Kodek-

²¹ D. Einsele [w:] *Münchener Kommentar...*, 2015, § 126b, nb 4; *NomosKommentar, BGB...*, § 126b, nb 1; H. Heinrichs [w:] *Palandt Bürgerliches Gesetzbuch...*, 2016, § 126b, nb 1.

²² D. Einsele [w:] *Münchener Kommentar...*, 2015, § 126b, nb 8; H. Heinrichs [w:] *Palandt. Bürgerliches Gesetzbuch...*, 2016, § 126b, nb 5; *Bürgerliches Gesetzbuch Kommentar*, hrsg. O. Jauernig, München 2015, § 126b, nb 2.

²³ *NomosKommentar, BGB...*, § 126b, nb 14; *Erman Bürgerliches Gesetzbuch...*, § 126b, nb 8.

²⁴ Wspólny Układ Odniesienia został opublikowany w: *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference (DCFR)*, eds. Ch. von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke, Outline Edition, Munich 2009, https://www.law.kuleuven.be/web/mstorme/2009_02_DCFR_Outline-Edition.pdf [dostęp: 7.03.2018].

sem Cywilnym oraz Grupę Badawczą Prawa Prywatnego WE (Research Group on EC Private Law), nazywaną również Grupą Acquis (Acquis Group). Jest on częściowo oparty na zmienionej wersji Zasad Europejskiego Prawa Umów. Grupa Studyjna powołana w 1999 r. kontynuuje prace Komisji Lando, dlatego też PECL obejmujące część ogólną prawa umów zostały przyjęte przez nią jako punkt wyjścia dla prowadzonych prac²⁵.

Na gruncie Wspólnego Układu Odniesienia obowiązuje zasada swobody formy czynności prawnej wyrażona w art. II-1:106 ust. 1. Jako odstępstwo od wskazanej reguły w DCFR wprowadzono cztery poziomy wymagań co do formy, tj. po pierwsze formę tekstową (*textual form*), po drugie formę tekstową na trwałym nośniku (*textual form on a durable medium*), po trzecie pismo (*in writing*) oraz po czwarte podpis (*signature*). Wszystkie przytoczone pojęcia zdefiniowano w DCFR. Postanowienia Wspólnego Układu Odniesienia, poza wskazanymi czterema kategoriami wymagań formalnych, nie przewidują jakichkolwiek wyższych, w szczególności zaś aktu notarialnego²⁶. W oficjalnym komentarzu do DCFR podkreślono, że wymogi co do formy są wprowadzane z różnych przyczyn. Informacja udzielona w formie tekstowej lub wyższej lepiej niż przekazana ustnie umożliwi bowiem stronie rozważenie skutków prawnych, np. zawarcia umowy. Dodatkowo wymogi formalne pozwalają każdej ze stron przechowywać i odtwarzać treść czynności prawnej, co może być przydatne dla późniejszego odwołania się do niej lub przedstawienia dowodu²⁷. Zastrzeżenie zawarcia umowy w określonej formie pełni również funkcję ostrzegawczą w stosunku do jej stron, uświadamiając im, że dokonanie czynności prawnej może mieć bardzo poważne skutki dla ich sytuacji ekonomicznej. W niektórych przypadkach istnienie tekstu może też ułatwić przeprowadzenie późniejszej kontroli transakcji przez podmiot zainteresowany niebędący jej stroną, np. w celach nadzorczych, księgowych lub podatkowych²⁸. We Wspólnym Układzie Odniesienia spełnienie określonego wymogu co do formy przy dokonywaniu czynności prawnej zastrzeżono pod różnymi rygorami, w tym nieważności.

Forma tekstowa (*textual form*) została wprowadzona w art. I-1:106 ust. 2 Wspólnego Układu Odniesienia. Zgodnie z definicją legalną przedmiotowe pojęcie oznacza tekst wyrażony za pomocą alfabetu lub innymi zrozumiałymi znakami, przy użyciu jakichkolwiek środków umożliwiających czytanie, zapisanie informacji zawartej w tekście oraz jej odtworzenie w materialnej formie²⁹.

²⁵ P. Machnikowski, *Przepisy dotyczące czynności prawnych w projekcie Common Frame of Reference i w Principles of the Existing EC Contract Law (cz. I)*, „Rejent” 2008, nr 4, s. 23.

²⁶ *Principles, Definitions and Model Rules...*, Vol. 1, art. I-1:106 DCFR, Comment A, s. 104; P. Machnikowski, *Przepisy dotyczące czynności prawnych w projekcie Common Frame of Reference i w Principles of the Existing EC Contract Law (cz. II)*, „Rejent” 2008, nr 5, s. 45.

²⁷ *Principles, Definitions and Model Rules...*, Vol. 1, art. I-1:106 DCFR, Comment A, s. 104.

²⁸ Tamże; M. Maciejewska-Szałas, *Forma pisemna i elektroniczna czynności prawnych. Studium prawnoporównawcze*, Warszawa 2014, s. 65–66.

²⁹ M. Maciejewska-Szałas, *Forma pisemna i elektroniczna...*, s. 66.

Oświadczenie spełni zatem wymóg formy tekstowej, jeżeli łącznie uczyni zadość trzem przesłankom. Po pierwsze musi być wyrażone w znakach alfabetu, czyli literach, np.: rzymskich, cyrylicy, greckich, arabskich albo w innych zrozumiałych znakach obejmujących w szczególności symbole chińskie lub japońskie, jednak nieograniczających się do nich³⁰, przy czym w oficjalnym komentarzu do DCFR podkreślono, że przedmiotowego wymogu nie spełniają oświadczenia złożone ustnie ani przedstawione w symbolach czysto graficznych³¹. Po drugie oświadczenie musi być wyrażone przy użyciu jakichkolwiek środków umożliwiających czytanie, a więc nie ma znaczenia rodzaj wykorzystanego w tym celu nośnika (*medium*). Osoba może odczytać tekst wzrokiem, np. z papieru lub monitora, albo za pomocą dotyku, gdy znaki będą zapisane alfabetem Braille'a³². Po trzecie oświadczenie musi być wyrażone przy użyciu jakichkolwiek środków umożliwiających zapisanie informacji zawartej w tekście oraz jej odtworzenie w materialnej formie³³.

W komentarzu do DCFR podkreślono również, że forma tekstowa nie wymaga by informacja była permanentnie dostępna, lecz musi zostać udostępniona osobie w sposób, który pozwoli na zapisanie informacji i odtworzenie jej w materialnej postaci³⁴. Zatem tekst należy udostępnić za pomocą metody umożliwiającej adresatowi jej odczytanie na poczekaniu, jak również łatwe zapisanie i przechowywanie. Przykładowo, wskazany warunek spełnia informacja przedstawiona na stronie internetowej, jeżeli można ją ściągnąć (*download*), to znaczy zapisać, po czym jest dostępna i może zostać wydrukowana, tj. odtworzona w formie materialnej³⁵. Natomiast przedmiotowej przesłance nie czyni zadość zaprezentowanie informacji na stronie internetowej, którą zaprogramowano w ten sposób, iż wyłączono funkcję umożliwiającą jej zachowanie (*save page function*), gdyż wówczas podmiot używa środków nie zapewniających możliwości zapisania informacji zawartej w tekście i jej odtwarzania w materialnej formie. Zarzut składającego oświadczenie, iż adresat mógł dokonać tzw. zrzutu ekranu (*screenshot*) za pomocą opcji używanego programu operacyjnego, czyli zapisać aktualny obraz widoczny na ekranie monitora, należy uznać za chybiony i niezasadny³⁶. Reasumując, forma tekstowa w DCFR obejmuje zarówno tradycyjne pismo, jak i dokument w postaci elektronicznej. Obowiązek dochowania formy tekstowej zastrzeżono w art. II.-3:105 ust. 2 i w art. II.-9:103 ust. 2 Wspólnego Układu Odniesienia dotyczących zawierania umów za pomocą środków elektronicznych³⁷.

³⁰ *Principles, Definitions and Model Rules...*, Vol. 1, art. I.-1:106 DCFR, Comment C, s. 105.

³¹ Tamże.

³² Tamże.

³³ M. Maciejewska-Szałas, *Forma pisemna i elektroniczna...*, s. 66.

³⁴ *Principles, Definitions and Model Rules...*, Vol. 1, art. I.-1:106 DCFR, Comment C, s. 105.

³⁵ Tamże, Illustration 1, s. 105–106.

³⁶ Tamże, Illustration 2, s. 106.

³⁷ M. Maciejewska-Szałas, *Forma pisemna i elektroniczna...*, s. 66–67.

W art. I.-1:106 ust. 3 DCFR wprowadzono wyższą ustawową formę czynności prawnych, tj. formę tekstową na trwałym nośniku. Pojęcie „trwały nośnik” (*durable medium*) zdefiniowano przy tym jako jakikolwiek materiał, na którym informacja jest przechowywana w taki sposób, by była dostępna w przyszłości przez okres odpowiedni do jej celu oraz by było można ją powielać w stanie niezmiennym. Wskazana definicja opiera się na dwóch elementach, tj. trwałości i niezmienności przez wysyłającego³⁸. Przykładami trwałego nośnika są m.in. papier, dyskietka, CD-ROM, DVD, twardy dysk komputera, serwer, na którym przechowywany jest e-mail. Generalnie przedmiotowe pojęcie nie obejmuje stron internetowych, chyba że informacja zapisana na stronie widnieje tam przez wystarczająco długi okres czasu i nie może być zmieniona przez podmiot, który ją zamieścił³⁹.

Przyjęte rozwiązanie, ustalające znaczenie pojęcia „trwały nośnik”, wzorowano na definicjach przedmiotowego słowa zawartych w kilku dyrektywach, w szczególności zaś w art. 2 lit. f dyrektywy 2002/65/EC Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 września 2002 r. dotyczącej sprzedaży konsumentom usług finansowych oraz w art. 2 ust. 12 dyrektywy 2002/92/EC Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 2 grudnia 2002 r. w sprawie pośrednictwa ubezpieczeniowego, które mają bardzo zbliżone brzmienie i zostały oparte na tożsamy kryteriach⁴⁰. Obowiązek zachowania formy tekstowej na trwałym nośniku zastrzeżono w kilku przepisach DCFR, w tym w art. II.-3:106 ust. 3, II.-5:104, IV.A.-6:103⁴¹.

3. Forma dokumentowa w prawie polskim

Na gruncie prawa polskiego obowiązuje zasada swobody formy oświadczenia woli. Ustawodawca wprowadził jednak od niej wyjątki, zastrzegając w przepisach wymóg dokonania oznaczonych czynności prawnych w formie pisemnej. Przedmiotowy obowiązek mogą przewidzieć także podmioty prawa cywilnego odnośnie do dokonywanych między sobą określonych czynności prawnych.

W kodeksie cywilnym przewidziano następujące formy czynności prawnej: dokumentową, pisemną (zwykłą), elektroniczną, z poświadczonym podpisem, aktu notarialnego. Oprócz form wskazanych, które mają ogólne zastosowanie, ustanowiono również inne dla określonego typu czynności prawnych, w szczególności zawarcia małżeństwa, sporządzenia testamentu, weksla. W prawie polskim obowiązek dokonania czynności prawnej w oznaczonej formie jest zastrzeżony pod rygorem nieważności (*ad solemnitatem*), dla wywołania określonych skutków prawnych (*ad eventum*) lub dla celów dowodowych (*ad probationem*).

³⁸ *Principles, Definitions and Model Rules...*, Vol. 1, art. I.-1:106 DCFR, Comment D, s. 106.

³⁹ Tamże; M. Maciejewska-Szałas, *Forma pisemna i elektroniczna...*, s. 67.

⁴⁰ *Principles, Definitions and Model Rules...*, Vol. 1, art. I.-1:106 DCFR, Comment D, s. 106.

⁴¹ M. Maciejewska-Szałas, *Forma pisemna i elektroniczna...*, s. 67–68.

Forma dokumentowa czynności prawnych została wprowadzona do kodeksu cywilnego ustawą nowelizacyjną z dnia 10 lipca 2015 r., która weszła w życie 8 września 2016 r. Ustawodawca polski przy tworzeniu nowej formy czynności prawnej wzorował się na rozwiązaniach niemieckich dotyczących formy tekstowej uregulowanej w § 126b BGB. Forma dokumentowa jest najniższa ze wszystkich form czynności prawnych przewidzianych w kodeksie cywilnym, nie wymaga bowiem złożenia podpisu własnoręcznego ani elektronicznego, w szczególności kwalifikowanego podpisu elektronicznego.

W uzasadnieniu projektu ustawy wskazano, że o potrzebie wprowadzenia formy dokumentowej zdecydowały następujące przyczyny. Po pierwsze wola odformalizowania obrotu, po drugie stworzenie ram prawnych funkcjonowania formy, która obecnie jest już w obrocie powszechnie stosowana, a z uwagi na coraz bardziej dynamiczny rozwój nowych technologii stale zyskuje na znaczeniu, oraz po trzecie przygotowanie gruntu pod planowane w przyszłości zniesienie rygору *ad probationem*⁴².

Zgodnie z art. 77² k.c. do zachowania formy dokumentowej czynności prawnej wystarcza złożenie oświadczenia woli w postaci dokumentu, w sposób umożliwiający ustalenie osoby składającej oświadczenie woli. W myśl art. 77³ k.c. z kolei dokumentem jest nośnik informacji umożliwiający zapoznanie się z jej treścią. We wskazanym przepisie ustawodawca wprowadził definicję ustawową słowa „dokument”, która znacznie odbiega od dotychczasowego rozumienia tego pojęcia na gruncie prawa cywilnego materialnego i procesowego. Przed wejściem w życie nowelizacji z dnia 10 lipca 2015 r. nie przewidziano w prawie definicji legalnej tego pojęcia. Przyjmowano jednak, że stanowi on metodę skutecznego i trwałego przechowywania określonej treści, która nadaje się do wielokrotnego wykorzystania⁴³. Według przeważającego w doktrynie prawa cywilnego materialnego i procesowego poglądu cechą wyróżniającą dokument było pismo jako sposób utrwalenia objętej nim treści⁴⁴. Zdaniem Zbigniewa Radwańskiego na

⁴² Analiza zasadności przyczyn, ze względu na które wprowadzono formę dokumentową, oraz ocena, czy cel prawodawcy został zrealizowany, wymaga odrębnego opracowania, ze względu na ograniczenia ilości znaków niniejszego artykułu.

⁴³ E. Marszałkowska-Krześ, E. Rudkowska-Ząbczyk, *Dowód z dokumentu w świetle projektowanych zmian Kodeksu cywilnego* [w:] *Współczesne problemy prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci profesora Edwarda Gniewka*, red. J. Gołaczyński, P. Machnikowski, Warszawa 2010, s. 347.

⁴⁴ K. Knoppek, *Dokument w procesie cywilnym*, Poznań 1993, s. 30; J. Litauer, *Dowód z dokumentów w polskiej procedurze cywilnej*, „Polski Proces Cywilny” 1936, nr 1–2, s. 2; W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Łódź 1973, s. 122; *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1: *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2004, s. 509–510; T. Ereciński, *Z problematyki dowodu z dokumentów w sądowym postępowaniu cywilnym* [w:] *Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Z. Resicha*, red. M. Jędrzejewska, T. Ereciński, Warszawa 1985, s. 75 i nn.; *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz*, red. A. Jakubecki, Zakamycze 2005, s. 343; *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, wyd. 2, Warszawa 1975, s. 424–425.

gruncie prawa cywilnego pojęcie „dokument” oznaczało przedmiot materialny utrwalający znaki języka pisanego opatrzony własnoręcznym podpisem⁴⁵.

Wprowadzenie definicji legalnej słowa „dokument” jako nośnika informacji umożliwiającego zapoznanie się z jej treścią zrywa z tradycyjnym rozumieniem tego pojęcia jako informacji utrwalonej wyłącznie w postaci pisma, dając w ten sposób wyraz szerokiemu ujęciu dokumentu. Definicja ma charakter technicznie neutralny. W konsekwencji treść dokumentu może zostać dowolnie ujawniona, np. poprzez znaki graficzne, dźwięk lub obraz, a także utrwalona na dowolnym nośniku, np. papierze, urządzeniu informatycznym, i przy pomocy dowolnych środków, np. pióra, komputera czy telefonu komórkowego. Nie ma wymogu podpisania dokumentu. Analiza art. 77³ k.c. prowadzi do wniosku, że nośnik informacji stanowiący dokument nie musi być trwały, gdyż ustawodawca nie wprowadził takiej przesłanki.

Analiza ustawodawstwa państw obcych prowadzi do wniosku, że nowe na gruncie prawa polskiego, szerokie ujęcie pojęcia „dokument” nawiązuje do rozwiązań prawnych obowiązujących od bardzo dawna w państwach *common law*. Przykładowo, w Anglii i Walii słowo „dokument” zdefiniowano w art. 13 ustawy o środkach dowodowych w sprawach cywilnych (Civil Evidence Act) z 1995 r. jako coś, w czym informacja zawierająca jakikolwiek opis jest zapisana, a kopia, w stosunku do dokumentu, oznacza coś, na co informacja zapisana w dokumencie została skopiowana, za pomocą wszelkich środków czy to w sposób bezpośredni, czy też pośredni. Tożsamą definicję przewidziano w art. 31 ust. 4 zasad postępowania cywilnego (Civil Procedure Rules) z 1999 r., a na potrzeby postępowania w sprawach karnych w art. 134 ust. 1 ustawy o wymiarze sprawiedliwości w sprawach karnych (Criminal Justice Act) z 2003 r.⁴⁶

W praktyce wskazane szerokie rozumienie pojęcia „dokument” zostało stworzone przez judykaturę angielską w orzeczeniach precedensowych, a następnie przejęte przez ustawodawcę. Tytułem przykładu w sprawie *R przeciwko Daye*⁴⁷ z 1908 r. sędzia Darling stwierdził, że jakkolwiek rzecz opatrzoną pismem, zdana do bycia dowodem, można uznać za dokument i nie jest przy tym istotne, na czym owe pismo zostało umieszczone⁴⁸. Podkreślił jednocześnie, że stosowanie papieru do sporządzania dokumentu poprzedzało w przeszłości korzystanie w tym celu z pergaminu, kamienia, marmuru, gliny i metalu⁴⁹.

Szerokiej interpretacji pojęcia „dokument” dokonał również sąd w sprawie *Grant przeciwko Southwestern and Country Properties Ltd*⁵⁰ z 1975 r., orzekając, że jest nim też taśma magnetofonowa (*tape record*) z zapisem rozmowy. W wyro-

⁴⁵ Z. Radwański, *Elektroniczna forma czynności prawnych*, „Monitor Prawniczy” 2001, nr 22, s. 1112.

⁴⁶ P. Murphy, *Murphy On Evidence*, 10th ed., Oxford 2008, s. 604.

⁴⁷ *R v Daye* (1908), 2 KB 333.

⁴⁸ S. Mason, *Electronic Signatures in Law*, London 2003, s. 13.

⁴⁹ P. Murphy, *Murphy...*, s. 603–604.

⁵⁰ *Grant v Southwestern and Country Properties Ltd* (1975), Ch 185; (1974) 2 All ER 465.

ku stwierdzono nadto, że definiując słowo „dokument”, należy odwołać się do jego cechy charakterystycznej, jaką jest zawieranie i przekazywanie informacji. Nie ma zaś znaczenia, na jakim nośniku są one utrwalone i przechowywane⁵¹. W orzeczeniu wydanym w sprawie *Rall przeciwko Hume*⁵² w 2001 r. z kolei za dokument uznano taśmę wideo (*video tape*) z nagrany na niej filmem, a w wyroku zapadłym w sprawie *Derby & Co. Ltd przeciwko Weldon (No. 9)*⁵³ w 1991 r. postanowiono, że jest nim również komputerowa baza danych (*computer database*)⁵⁴. W konsekwencji wydaje się zatem, iż definicja pojęcia „dokument” w prawie angielskim i walijskim jest na tyle pojemna, że obejmuje ona swoim zakresem każdy nośnik, na którym utrwalono informację⁵⁵.

W Związku Australijskim z kolei ogólną definicję pojęcia „dokument”, mającą zastosowanie do wszystkich federalnych aktów normatywnych, z wyjątkiem tych, w których wskazanemu słowu nadano odmienne znaczenie, przewidziano w art. 25 ustawy federalnej o interpretacji ustaw (*Acts Interpretation Act*) z 1901 r. Dokument obejmuje papier lub inny materiał, na którym umieszczono pismo lub cyfry, symbole bądź perforacje mające znaczenie dla osób umiejących je zinterpretować, jak również przedmiot, z którego dźwięki, obrazy lub pisma mogą być odtworzone bez albo z pomocą jakiegokolwiek urządzenia bądź rzeczy. W tym ostatnim przypadku chodzi m.in. o taśmę magnetofonową i wideo, dyskietkę, CD-ROM, pendrive, twardy dysk czy telefon komórkowy. Zbliżoną definicję pojęcia „dokument” wprowadzono w większości⁵⁶ ustaw dotyczących interpretacji aktów normatywnych uchwalonych w poszczególnych stanach i terytoriach Związku Australijskiego⁵⁷. Różnice w przyjętych sformułowaniach nie są przy tym znaczne⁵⁸. Dodatkowo w większości ustaw wskazano, że w zakresie pojęcia „dokument” mieści się również mapa, plan, rysunek oraz fotografia⁵⁹. Szerokie rozumienie słowa „dokument” przyjęto też w prawie amerykańskim oraz kanadyjskim.

Wykładnia norm prawnych prowadzi do wniosku, że pojęcie „dokument” przewidziane w art. 77² k.c. oraz w innych przepisach, w szczególności

⁵¹ S. Mason, *Electronic Signatures...*, s. 14.

⁵² *Rall v Hume* (2001) 3 All ER 248.

⁵³ *Derby & Co. Ltd v Weldon (No. 9)* (1991) 1 W.L.R. 652.

⁵⁴ J. O'Hare, K. Browne, *O'Hare & Browne Civil Litigation*, 12th ed., London 2005, s. 426.

⁵⁵ S. Mason, *Electronic Signatures...*, s. 14.

⁵⁶ Definicji terminów „pismo” i „dokument” nie przewidziano w ustawie *Acts Interpretation Act* z 1931 r. obowiązującej w Tasmanii.

⁵⁷ *New South Wales Interpretation Act* 1987, art. 21; *Queensland Acts Interpretation Act* 1954, art. 36; *South Australia Acts Interpretation Act* 1915, art. 4; *Victoria Interpretation of Legislation Act* 1984, art. 38; *Western Australia Interpretation Act* 1984, art. 5; *Northern Territory Interpretation Act*, art. 17 – zawiera wyłącznie definicję pojęcia „document”.

⁵⁸ Nie dotyczy to definicji terminu „dokument” ujętej w art. 5 ustawy *Interpretation Act* z 1984 r. obowiązującej w Western Australia.

⁵⁹ Tak w *New South Wales Interpretation Act* 1987, art. 21, *Northern Territory Interpretation Act*, art. 17; *South Australia Acts Interpretation Act* 1915, art. 4; *Victoria Interpretation of Legislation Act* 1984, art. 38.

w art. 78 k.c. normującym formę pisemną czynności prawnych, nie ma tożsamego znaczenia⁶⁰. Powyższe dostrzegł również ustawodawca, wskazując w uzasadnieniu ustawy nowelizacyjnej, że w pewnych sytuacjach, z uwagi na określony kontekst prawny, sporządzenie dokumentu może wymagać zachowania określonej postaci. Przykładowo, w przypadku sporządzenia oświadczenia woli w formie pisemnej dokument będzie musiał przybrać postać pisma, na którym będzie można umieścić własnoręczny podpis osoby dokonującej czynności prawnej.

Forma dokumentowa ma obecnie bardzo ograniczony zakres ustawowego zastosowania, gdyż została przewidziana jedynie w dwóch przypadkach, tj. dla pożyczki, której wartość przekracza tysiąc złotych (art. 720 § 2 k.c.) oraz rozwiązania, odstąpienia lub wypowiedzenia umowy zawartej w formie pisemnej, elektronicznej lub dokumentowej (art. 77 § 2 k.c.). Forma dokumentowa może zostać zastrzeżona pod rygorem nieważności (*ad solemnitatem*), dla wywołania określonych skutków prawnych (*ad eventum*) lub dla celów dowodowych (*ad probationem*) (art. 74 k.c.). Zgodnie z art. 74 § 1 k.c. forma dokumentowa jest zastrzeżona dla celów dowodowych, chyba że ustawodawca przewidział w przepisie sankcję nieważności lub wskazał szczególne skutki prawne, które nie powstaną w razie braku zachowania wymaganej formy. W art. 720 § 2 k.c. oraz w art. 77 § 2 k.c. przewidziano rygor *ad probationem*.

Wymaga podkreślenia, że porównanie regulacji formy tekstowej w prawie niemieckim oraz formy tekstowej we Wspólnym Układzie Odniesienia z unormowaniem formy dokumentowej w kodeksie cywilnym prowadzi do wniosku, że ta ostatnia została szerzej ujęta. Forma dokumentowa obejmuje bowiem swoim zakresem nie tylko oświadczenia woli składane w postaci tekstowej, ale również ustnie w sposób umożliwiający ustalenie osoby składającego. Jest zatem dopuszczalne zachowanie formy dokumentowej poprzez utrwalenie informacji w postaci audialnej, wizualnej lub audiowizualnej. Wskazane rozwiązanie jest oryginalne, ale zarazem bardzo liberalne. Zakres ustawowego zastosowania formy tekstowej w prawie niemieckim jest znaczny i ulega ciągłemu poszerzeniu. W prawie polskim z kolei jest on bardzo ograniczony i sprowadza się obecnie do dwóch przypadków.

⁶⁰ J. Strzebińczyk [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2016, s. 219; P. Sobolewski [w:] *Kodeks cywilny*, t. 1: *Komentarz. Część ogólna, Przepisy wprowadzające kodeks cywilny. Prawo o notariacie (art. 79-95 i 96-99)*, red. K. Osajda, Warszawa 2017, s. 645.

Maja Maciejewska-Szałas

**FEW REMARKS ON TEXT AND DOCUMENTARY FORMS
OF LEGAL ACTIONS**

The article focuses on the issue of the text form of legal actions in German law and in the Draft Common Frame of Reference, as well as the documentary form of legal actions in Polish law. The Author has discussed and analyzed the reasons of introducing these institutions, formal requirements necessary to satisfy the text and documentary forms and the legal consequences of the failure to do so as well as the scope of application of both forms.

